

Studying the Dimensions of the Information Sharing Model of Iranian Academic Libraries

Leila Goodarzi

Ph.D. candidate, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Hamedan Branch, Hamedan, Iran. E-mail: leila.goodarzi13@gmail.com

Alireza Isfandyari-Moghaddam

*Corresponding author, Professor, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Hamedan Branch, Hamedan, Iran. E-mail: ali.isfandyari@gmail.com

Behrooz Bayat

Assistant Professor, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Hamedan Branch, Hamedan, Iran. E-mail: behrooz.bayat@gmail.com

Abstract

Objective: Information sharing by academic libraries is a major and serious obstacle in preventing reproduction and helping to reduce costs and spending time of researchers at the national and international levels. In the library world, resource sharing means that you are collaborating with one or more libraries to maximize access to a larger array of resources by sharing the collections of the cooperating libraries or pooling funding to purchase shared digital resources. Today, most libraries participate in some type of resource sharing, even when they may not be aware of it. Resource sharing provides the cooperating libraries with an opportunity to access materials from other libraries, which should result in a cost savings. This research was conducted with the aim of investigating the dimensions of information sharing model in Iranian academic libraries.

Methodology: The research is of an applied type, in terms of data gathering, it is exploratory using grounded theory method (qualitative phase) and cross-sectional survey (quantitative phase). The research community of the qualitative part includes all the experts of Knowledge and Information Science, who were selected by the targeted method of snowball, Delphi panel and brainstorming, and the statistical community of the quantitative part includes all the librarians of the universities of the country. In the qualitative part, data collection was done by document study and semi-structured exploratory interview. And in the quantitative section, a researcher-made multi-component questionnaire was used based on the findings of the quantitative section, and Cronbach's alpha and CVR were used for validity and reliability. The analysis was carried out in three main stages of open, axial and selective coding using Lisrel software.

Findings: The findings indicated that the appropriate model of information sharing in the academic libraries of the country consists of dimensions such as the use of technology, organizational policies,

individual and group skills, environmental readiness, executive requirements and organizational and managerial prerequisites and 20 sub-components.

Conclusion: The obtained results indicate that the observed variables can well explain the hidden variable. Since the factor load of all the observed variables (components and indicators) are greater than 0.3, therefore there is a favorable relationship between the indicators (observed variable) with its own component (hidden variable) and between the components (observed variable) with all 6 dimensions (hidden variable). Therefore, by creating the necessary infrastructure in the field of information technology, culturalization, and process improvement, the organizational structure of information sharing can be implemented in academic libraries.

Keywords: sharing, information, information sharing model, academic libraries

Article type: Research

How to cite:

Goodarzi, L., Isfandyari-Moghaddam, A., & Bayat, B. (2024). Studying the Dimensions of the Information Sharing Model of Iranian Academic Libraries. *Library and Information Sciences*, 27(1), 187-209.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 01/07/2022

Received in revised form: 23/09/2022

Accepted: 26/10/2022

Available online: 20/06/2024

Publisher: Central Library of Astan Quds Razavi

Library and Information Sciences, 2024, Vol. 27, No. 1, pp. 187-209.

© The author(s)

بررسی ابعاد الگوی اشتراک‌گذاری اطلاعات کتابخانه‌های دانشگاهی (ایران)

لیلا گودرزی

دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، همدان، ایران. رایانامه: leila.goodarzi13@gmail.com

علیرضا اسفندیاری مقدم

*نویسنده مسئول، استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، همدان، ایران. رایانامه: ali.isfandyari@gmail.com

بهروز بیات

استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، همدان، ایران. رایانامه: behrooz.bayat@gmail.com

چکیده

هدف: اشتراک‌گذاری اطلاعات توسط کتابخانه‌های دانشگاهی مانعی اصلی و جدی در جلوگیری از تولید مجدد و کمک به کاهش هزینه‌ها و صرف وقت پژوهشگران در سطح ملی و بین‌المللی است. این پژوهش با هدف بررسی ابعاد الگوی اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران انجام شده است.

روش پژوهش: پژوهش از نوع کاربردی، از نظر داده‌ها آمیخته اکتشافی و با استفاده از روش داده بنیاد (مرحله کیفی) و پیمایشی مقطعی (مرحله کمی) و در سال ۱۴۰۰ انجام شده است. جامعه پژوهش بخش کیفی، شامل کلیه خبرگان علم اطلاعات و دانش‌شناسی است که با روش هدفمند گلوله برفی، پتل دلفی و بارش مغزی انتخاب و جامعه آماری بخش کمی، شامل کتابداران دانشگاه‌های کشور هستند. در بخش کیفی گردآوری داده‌ها با مطالعه اسنادی و مصاحبه اکتشافی نیمه‌ساختاریافته انجام شد و در بخش کمی از پرسشنامه چندمؤلفه‌ای پژوهشگرساخته مبتنی بر یافته‌های بخش کیفی استفاده شد که برای روایی و پایایی از آلفای کرونباخ و CVR استفاده گردید. تجزیه و تحلیل در سه مرحله اصلی کدگذاری باز، محوری و انتخابی با استفاده از نرم‌افزار لیزرل انجام شد. **یافته‌های پژوهش:** یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که الگوی مناسب اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی کشور، متشکل از ابعادی چون به کارگیری فناوری، سیاست‌های سازمانی، مهارت‌های فردی و گروهی، آمادگی محیطی، الزامات اجرایی و پیش‌نیازهای سازمانی و مدیریتی و دارای ۲۰ مؤلفه است. جهت برازش الگو کلیه ابعاد و شاخص‌ها در وضعیت مناسبی هستند.

نتیجه‌گیری: نتایج به دست آمده حاکی از آن است که متغیرهای مشاهده شده به خوبی می‌توانند متغیر پنهان را تبیین کنند. از آنجا که بار عاملی تمام متغیرهای مشاهده شده (مؤلفه‌ها و شاخص‌ها) بزرگتر از ۰.۳ هستند؛ بنابراین، رابطه مطلوبی بین شاخص‌ها (متغیر مشاهده شده) با مؤلفه خود (متغیر پنهان) و بین مؤلفه‌ها (متغیر مشاهده شده) با هر ۶ بعد (متغیر پنهان) برقرار است. بنابراین، با ایجاد زیرساخت‌های لازم در حوزه فناوری اطلاعات، فرهنگ‌سازی و اصلاح فرایندها و ... ساختار سازمانی می‌توان الگوی اشتراک اطلاعات را در کتابخانه‌های دانشگاهی اجرا و پیاده‌سازی نمود.

کلیدواژه‌ها: اشتراک‌گذاری، اطلاعات، الگوی اشتراک‌گذاری اطلاعات، کتابخانه‌های دانشگاهی

نوع مقاله: پژوهشی

استناد:

گودرزی، لیلا؛ اسفندیاری مقدم، علیرضا؛ بیات، بهروز (۱۴۰۳). بررسی ابعاد الگوی اشتراک‌گذاری اطلاعات کتابخانه‌های دانشگاهی (ایران). *کتب‌داری و اطلاع‌رسانی*، ۲۷(۱)، ۱۸۷-۲۰۹.

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۴/۳۰ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۱/۷/۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۸/۴ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۳/۳۱
ناشر: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی
کتب‌داری و اطلاع‌رسانی، ۱۴۰۳، دوره ۲۷، شماره ۱، شماره پیاپی ۱۰۵، صص. ۱۸۷-۲۰۹.

© نویسندگان

مقدمه

در دوران کنونی، اطلاعات به عنوان یک منبع راهبردی انگاشته می‌شود و راهبردها، رویه‌ها و ابزارهای تقویت اشتراک اطلاعات و دانش به یکی از مهمترین چالش‌ها بدل شده‌اند. در جوامع امروزی محیط‌های دانشگاهی از مهمترین مراکز تولید دانش هستند که از جمله ارزشمندترین تولیدات و مصارف آن‌ها، اطلاعات است. این اطلاعات صریح، توسط اساتید، دانشجویان تحصیلات تکمیلی و پژوهشگران تولید می‌شود و می‌تواند به اشتراک گذاشته شود (شیرانی، هدائی، ۱۳۹۶).

به اشتراک گذاشتن اطلاعات به عنوان یک روش اصلی برای بقاء شرکت‌ها و مجموعه‌های علمی و وسیله‌ای برای ایجاد یکپارچگی در زنجیره تأمین، به کار گرفته می‌شود. امروزه، با پیشرفت‌های ایجاد شده در زمینه تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات، به اشتراک گذاشتن اطلاعات تسهیل شده است. کتابخانه‌ها نیز از طریق فرآیند اشتراک‌گذاری اطلاعات نقش مهمی به عنوان یک منبع رقابتی دارند. اشتراک‌گذاری اطلاعات آن‌ها، یک سرمایه استراتژیک در اقتصاد اطلاعات تلقی می‌گردد. بنابراین، اشتراک‌گذاری اطلاعات از طریق کتابخانه یک دارایی برای کتابخانه‌های دانشگاه است (آیفوما^۱، ۲۰۱۹).

اشتراک اطلاعات باید به شکل فرآیندی باشد که به طور متمرکز از یک پایگاه داده یا منبع درست به گیرندگان انتقال یابد و آن‌ها را علاوه بر این که جذب کند استفاده مناسب اطلاعات را به آن‌ها بدهد (کاکپرسکا، لوکاسیویسز، ۲۰۲۰). مزایای اشتراک‌گذاری منابع در کتابخانه‌ها شامل افزایش قدرت اشتراک، به حداقل رساندن فضاهای ذخیره‌سازی کتابخانه، کمک به همگام شدن با سرعت انتشار و آوردن مواد موجود در انبار با هزینه کمتر است (موبوفو و چولا، ۲۰۱۹).

به اشتراک گذاردن اطلاعات در قالب مهارت‌ها و شایستگی‌ها به صورت ضمنی رخ می‌دهد. مدیریت "تاکتیکی" و "مهارت دانستن چگونگی‌ها" در اعضای مرتبط با حوزه اطلاع‌رسانی به یک چالش بزرگ برای متخصصان اشتراک‌گذاری اطلاعات تبدیل شده است. متخصصان اشتراک‌گذاری اطلاعات در اصل به طور مستقیم یا غیرمستقیم آن‌ها را از طرف کاربران ضبط می‌کنند و سپس به صورت طبقه‌بندی و سازمان یافته، آن را قابل دسترسی می‌نمایند تا در این زمینه به شکل متناسب به کار گرفته شوند و برای ارتقاء خدمات موجود و توسعه خدمات جدید مورد استفاده قرار گیرند (آندراس^۲، ۲۰۱۹).

بررسی جنبه‌های مختلف به اشتراک‌گذاری اطلاعات نشان می‌دهد که از جمله مسائل مهم در اشتراک اطلاعات در کتابخانه‌ها آن است که این دروازه‌ها با چالش‌های بزرگی به سبب تعدد منابع اطلاعاتی روبه‌رو

هستند. از جمله منابع مختلفی که در درون آن‌ها وجود دارد، می‌توان به مجلات الکترونیکی، بانک‌های اطلاعاتی آنلاین، وبگاه‌های حرفه‌ای و سایر منابع دیجیتالی اشاره کرد که مسئولیت رسیدگی به مشکلات علاقه‌مندان به کتابخوانی را برای کتابداران سخت‌تر می‌کند (فاروق^۱، ۲۰۱۹).

کتابخانه‌ها برای اشتراک‌گذاری اطلاعات به مانند محرکه توسعه کشورها هستند و کتابخانه‌های دانشگاهی باید این خدمات را برای ارائه بیشتر توسعه دهند. بنابراین، کتابخانه‌ها به عنوان قلب اشتراک‌گذاری اطلاعات در دانشگاه‌ها و به عنوان دروازه‌ای برای تعامل اجتماعی و فکری در جوامع و سازمان‌های مختلف عمل می‌کنند (پاگانو^۲، ۲۰۱۴). انتشار اطلاعات، مواد اولیه‌ای برای رشد اجتماعی را فراهم می‌آورد و عاملی مهم در افزایش تعامل مردم با ملتهاست و کیفیت تصمیمات را افزایش داده و تغییرات اجتماعی را تسهیل می‌کند (آکپاروبور^۳، ۲۰۱۵).

همچنین، کتابخانه‌ها از طریق فرآیند اشتراک‌گذاری اطلاعات نقش مهمی به عنوان یک منبع رقابتی دارند. اشتراک‌گذاری اطلاعات آن‌ها، یک سرمایه استراتژیک در اقتصاد اطلاعات تلقی می‌گردد؛ بنابراین، اشتراک‌گذاری اطلاعات از طریق کتابخانه یک دارایی برای کتابخانه‌های دانشگاه است (آیفوما، ۲۰۱۹).

برای این که کتابخانه‌های دانشگاهی از اطلاعات خود به صورت بهینه استفاده کنند، به نظر می‌رسد که بهتر است آن‌ها به یک ساختار دانش بنیان تبدیل شوند. کتابخانه‌های دانشگاهی باید خود را برای استفاده و اشتراک‌گذاری اطلاعات آماده کنند. برای این که مشخص شود که آیا روشی در این راستا در کتابخانه‌های دانشگاهی وجود دارد یا نه؟ باید این پرسش‌ها را بررسییم: آیا متخصصان اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران برای به اشتراک‌گذاری ترغیب می‌شوند؟ آیا مهارت‌ها و قابلیت‌های موجود در کتابخانه دانشگاهی مشخص و مشترک است؟ چگونه اطلاعات به اشتراک گذاشته می‌شود؟

به نظر می‌رسد با توجه به مطالب ذکر شده این مسئله مهم است که کتابخانه‌های دانشگاهی به عنوان رأس هرم اشتراک‌گذاری اطلاعات در کشور، در راه‌های بهبود خدمات خود، برنامه‌های خود را مجدداً مورد تجدید نظر قرار دهند و با به کارگیری متخصصان اشتراک‌گذاری اطلاعات به سازمان‌هایی مؤثرتر در حوزه یادگیری تبدیل شوند که در آن بتوانند نحوه کسب و اشتراک اطلاعات ضمنی و آشکار را فراهم کنند.

در کتابخانه‌های دانشگاهی اشتراک‌گذاری اطلاعات باید به شکل فرآیندی باشد که به طور متمرکز از یک پایگاه داده یا منبع درست به گیرندگان انتقال یابد و علاوه بر جذب آن‌ها، امکان استفاده مناسب اطلاعات را به آن‌ها بدهد. با عنایت به مطالب گفته شده از اهمیت اشتراک‌گذاری اطلاعات، باید به دنبال الگویی مناسب برای این فرآیند

بود. بر این اساس، پایه‌ریزان سیاست منابع انسانی، فرهنگ‌سازی برای تمرکز بر اشتراک اطلاعات را باید مدنظر قرار دهند (کاکپرسکا و لوکاسیویسز، ۲۰۲۰).

اما مسئله‌ای که مطرح است، آن است که به نظر می‌رسد در زمینه کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز آکادمیک در حال حاضر اشتراک‌گذاری اطلاعات کاملاً بدون هماهنگی و عموماً فارق از الگوی ویژه صورت می‌گیرد و هرگونه تبادل اطلاعات بعضاً به صورت غیررسمی بوده و معمولاً مبتنی بر وجود اطلاعات بدون هیچ نظم خاصی است.

اگرچه اطلاعات و مستندات مرتبط به آن همیشه در سازمان‌ها وجود داشته است و تا حدودی این وضعیت بین سازمان‌ها مشترک است؛ اما، مسئله مهم این است که پیکربندی الگوی اشتراک‌گذاری اطلاعات تنها به صورت موقت صورت گرفته است. با قطعیت بیشتر، به نظر می‌رسد که هنوز به درستی رویکرد اشتراک‌گذاری اطلاعات مدیریت نشده یا به عنوان کلید لازم الاجرای اشتراک‌گذاری اطلاعات در راستای کسب بیشتر موفقیت، متأسفانه چندان تبلیغ مؤثری بر اجرای آن نمی‌شود. بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال بررسی ابعاد، شاخص‌ها و اولویت‌بندی شاخص‌های الگوی اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی است تا با تبیین هر یک از ابعاد و مؤلفه‌های الگوی موجود، راه را برای مدل‌سازی مناسب و بومی کتابخانه‌های دانشگاهی هموار کرده و خلاء الگوی بومی برای به اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های ایران را پر نماید.

بر اساس این خلاء می‌توان گفت در حال حاضر، به سبب گسترش دانش و فناوری و شاخه‌های علم، همچنین به دلیل محدودیت‌های زمانی، مالی و اقتصادی، ضرورت و اهمیت اشتراک‌گذاری اطلاعات بیش از گذشته احساس می‌شود تا جایی که تغییر و تحول در گوشه‌ای از دنیا در سایر جوامع نیز اثرگذار است. در سایه اشتراک‌گذاری از دوباره‌کاری‌ها در تولید و جمع‌آوری داده و اطلاعات مکانی توسط سازمان‌های مختلف جلوگیری شده، هزینه‌ها کاهش یافته و از قابلیت‌های داده و اطلاعات مکانی در راستای برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها به طور مؤثری استفاده می‌شود. اما، شواهد موجود نشان می‌دهد که تحقق امر اشتراک‌گذاری داده و اطلاعات مکانی همواره با چالش‌های متعددی مواجه بوده است و بدون رفع این موانع دستیابی به اهداف توسعه اشتراک‌گذاری اطلاعات نیز میسر نخواهد شد.

این پژوهش درصدد پاسخگویی به این پرسش اصلی است که ابعاد و مؤلفه‌های اصلی الگوی اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های ایران کدام است؟ انتظار می‌رود نتایج این پژوهش بتواند مبنایی برای مدیریت و برنامه‌ریزی بهتر برای اشتراک‌گذاری اطلاعات در سطح دانشگاه‌ها باشد.

پرسش‌های پژوهش

ابعاد سازنده الگوی مدل بومی برای به اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های ایران کدامند؟
مؤلفه‌های الگوی مدل بومی برای به اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های ایران کدامند؟
شاخص‌های الگوی مدل بومی برای به اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های ایران کدامند؟

پیشینه پژوهش

به اشتراک‌گذاری اطلاعات از مباحث مهمی است که امروزه به مدد تکنولوژی‌های پیشرفته دست‌یافتنی‌تر شده است. اما متأسفانه بیشتر پژوهش‌های موجود در این زمینه جنبه مروری و نظری دارد و کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی کمتر به این مسئله پرداخته‌اند. با این وجود، به برخی از مهمترین پیشینه‌های مرتبط موجود، پرداخته شده است.

صفری و دیگران (۱۴۰۰) در پژوهش خود در بحث طراحی الگو برای اشتراک‌گذاری دانش، در دو بعد و ۹ مؤلفه، به این نتیجه رسیدند که عوامل تأثیرگذار بر ارتقای انگیزه اشتراک‌گذاری دانش در میان اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های آزادشهر تهران عبارتند از: خودکارآمدی دانش، اعتماد، تعهدعاطفی، شهرت، فرهنگ اشتراک‌گذاری دانش، سیستم پاداش، فناوری اطلاعات و ارتباطات، حمایت مدیریت و استقلال شغلی.

شکوری و عطایی (۱۳۹۸) بیان کردند که ابعاد اشتراک‌گذاری الکترونیکی اطلاعات توانسته است تغییرات هر پنج بعد رفتار نوآورانه (ارائه اندیشه‌های مفید و سازنده، ترویج اندیشه‌های جدید، خلاقیت و نوآوری، علاقمندی به خلاقیت و نوآوری و استفاده از امکانات موجود) را پیش‌بینی نماید. اشتراک‌گذاری اطلاعاتی میزان مشارکت بین کتابداران و افراد را افزایش می‌دهد و آن‌ها را برای داشتن رفتاری نوآورانه تشویق می‌کند.

آرمون و دیگران (۱۳۹۷) در مقاله خود عنوان کردند عوامل اصلی مؤثر در اشتراک‌گذاری دانش شامل عوامل فردی-انسانی، سازمانی-نهادی، فرهنگی، تکنولوژیکی و رهبری-مدیریتی است که به ترتیب دارای بیشترین فراوانی بوده و نسبت به سایر عوامل در اشتراک‌گذاری دانش اهمیت بیشتری دارند.

مدهوشی و جباری (۱۳۹۶) بیان کردند که چهار عامل پیوند عاطفی اجتماعی، ارزش بازاری، رشد و ارتقای فردی و الزامات بیرونی و درونی از جمله مهمترین عوامل به اشتراک‌گذاری اطلاعات در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها هستند.

آکوسیایل و او تیاکن^۱ (۲۰۲۰) به بررسی عوامل اثرگذار بر اشتراک‌گذاری اطلاعات پرداختند. یافته‌ها نشان داد که در بین عوامل سازمانی، تنها خط مشی (سیاست) دانشگاهی به طور معنی‌داری بر اشتراک دانش تأثیر می‌گذارد، حال آن که درمیان عوامل فردی تنها اعتماد به طور معنی‌داری بر اشتراک دانش تأثیر داشت.

موبوفو و چاولا (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان اشتراک منابع اطلاعاتی در کتابخانه‌های دانشگاهی (تانزانیا) به این نتیجه رسیدند که مزایای اشتراک‌گذاری منابع در کتابخانه‌ها شامل افزایش قدرت اشتراک، به حداقل رساندن فضاهای ذخیره‌سازی کتابخانه، کمک به همگام شدن با سرعت انتشار و آوردن مواد موجود در انبار با هزینه کمتر است. علاوه بر این، این مطالعه نشان داد که میزان اتکای کتابخانه‌های دانشگاهی به اشتراک منابع متوسط است. این مطالعه نتیجه می‌گیرد که میزان متوسط اتکای کتابخانه‌های دانشگاهی به اشتراک‌گذاری اطلاعات به دلیل فقدان زیرساخت مناسب است که از شیوه‌های اشتراک منابع اطلاعاتی در کتابخانه‌های دانشگاهی پشتیبانی می‌کند. به طور کلی، این مطالعه توصیه می‌کند که کتابخانه‌های دانشگاهی باید تیم‌های مؤثری را فرموله کنند تا اطمینان حاصل شود که اشتراک‌گذاری منابع کتابخانه به درستی با استفاده از فرم‌های مناسب برای مشتری مناسب در زمان مناسب انجام می‌شود تا به موقع نیازهای اطلاعاتی مراجعان را شناسایی کند.

مروری بر ادبیات نظری و تخصصی پژوهش‌های انجام گرفته در داخل و خارج از ایران نشان از آن دارد که مطالعه منسجم و مرتبط با اشتراک‌گذاری و طراحی الگو به ویژه الگوی بومی برای اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های سرتاسر کشور انجام نگرفته و بیشتر پژوهش‌های انجام شده با رویکرد نظری ارائه شده است.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نظر داده‌ها آمیخته اکتشافی (کیفی و کمی) و از نظر روش اجرای پژوهش از نوع داده بنیاد (مرحله کیفی) و پیمایشی مقطعی (مرحله کمی) است. در پژوهش‌های آمیخته، نیاز به جمع‌آوری داده‌ها به هر دو شکل کمی و کیفی وجود دارد. با توجه به راهبرد انتخابی در انجام این پژوهش که با استفاده از روش آمیخته انجام می‌شود، شیوه گردآوری داده‌ها به منظور انجام پژوهش در دو بخش کیفی طراحی الگو و بخش کمی آزمون الگو قابل بررسی است.

در روش کیفی جامعه پژوهش شامل کلیه خبرگان علم اطلاعات و دانش‌شناسی است. با استفاده از روش هدفمند گلوله برفی (بعد از انجام ۲۰ مصاحبه اکتشافی و نیمه‌ساختاریافته اشباع نظری حاصل شد)، پنل دلفی (۲۵ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران حوزه کتابداری) و بارش مغزی (افراد منتخب دو روش قبل و ۱۶ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران حوزه جامعه آماری بخش کمی پژوهش، شامل کلیه کتابداران رسمی دانشگاه‌های سراسر کشور بود. جهت انتخاب حجم نمونه، با توجه به این که واریانس جامعه را در اختیار نداشتیم، از جدول مورگان و کرجسی استفاده شد، چون این جدول حداکثر تعداد نمونه را می‌دهد که موجب افزایش اعتبار نمونه‌گیری خواهد شد. بر این اساس، ۱۹۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب و پرسشنامه (چند ماده‌ای

پژوهشگر ساخته مبتنی بر یافته‌های بخش کیفی) برای آن‌ها ارسال شد. این پرسشنامه که به کمک فن دلفی طراحی شده بود، در بین خبرگان توزیع شد و همراه با طوفان مغزی مورد تأیید خبرگان قرار گرفت. پس از پالایش یافته‌های دلفی، اطلاعات به دست آمده از روش داده بنیاد مورد ملاحظه مجدد قرار گرفت. در نهایت پس از جمع‌آوری داده‌ها از بخش‌های مصاحبه و بررسی منابع در این مرحله از کدگذاری برای طبقه‌بندی داده‌ها استفاده شد. برای تعیین اعتبار درونی (قابلیت اعتبار) یافته‌ها، علاوه بر مطالعات اسنادی، برای تأیید دقت و صحت داده‌ها، در مورد اعتبار مطالعه از شیوه بررسی به وسیله اعضای پژوهش استفاده شد. جهت تعیین اعتبار بیرونی (انتقال پذیری) یافته‌ها از تکنیک‌های حصول اشباع نظری، استفاده از رویه‌های ویژه کدگذاری و تحلیل نمادها و نشانه‌ها و توصیف غنی داده‌ها، بهره گرفته شد. جهت تعیین روایی (تأییدپذیری) یافته‌ها نیز از سه تکنیک جمع‌آوری داده‌ها از منابع متعدد، تحلیل موارد منفی و انعطاف روش استفاده گردید. اعتبار ابزار بخش کمی (پرسشنامه) از طریق آلفای کرونباخ و برای روایی آن از طریق روایی محتوایی تأییدی (CVR) استفاده تحلیل داده‌ها در بخش کیفی با استفاده از روش کدگذاری نظری (برگرفته از روش نظریه داده بنیاد) و در سه شکل (باز، محوری و انتخابی) و با استفاده از نرم‌افزار لیزرل انجام شد.

در طول مرحله کدگذاری باز، داده‌ها به دقت مورد بررسی قرار گرفتند، عبارات و مفاهیم مناسب و مقوله‌های مربوط مشخص شدند، ابعاد و ویژگی‌ها تعیین شد و الگو مورد بررسی قرار گرفت. واحد اصلی تحلیل برای کدگذاری باز و محوری، مفاهیم بودند. هنگام تجزیه و تحلیل دقیق داده‌ها، مفاهیم از طریق عنوان‌گذاری توسط پژوهشگر، به طور مستقیم از رونوشت مصاحبه شرکت‌کنندگان (کدهای زنده) و یا با توجه به موارد مشترک کاربرد آن‌ها، ایجاد شدند. نسخه‌های پیاده شده مصاحبه‌ها برای یافتن گویه‌های اصلی به طور منظم مورد بررسی قرار گرفتند. در نهایت مجموع ۱۲۰ گویه به دست آمد که توسط خبرگان مورد بررسی و جرح و تعدیل انجام گرفت. در اولین مرحله بررسی، ۱۱۰ گویه و در مرحله دوم که به صورت جلسه بارش فکری برگزار شد، تعداد ۱۰۴ گویه مورد تأیید قرار گرفت که به عنوان گویه‌ها یا شاخص‌های زیربنایی در نظر گرفته شده است. همچنین، ۲۰ مؤلفه به عنوان مؤلفه‌های زیربنایی و ۶ بعد به عنوان ابعاد زیربنایی اشتراک‌گذاری بومی اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های کشور به دست آمد. در بخش کمی، علاوه بر روش‌های مرسوم آمار توصیفی از آزمون آماری موسوم به تحلیل عاملی تأییدی برای تدوین الگوی مقدماتی اشتراک‌گذاری اطلاعات، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن و اولویت‌بندی آن‌ها استفاده شد. به طور کلی، برای ارزیابی مدل‌های تحلیل عاملی تأییدی چندین مشخصه برازندگی وجود دارد که در اینجا از شاخص‌های مجذور کای (χ^2)، نیکویی برازندگی^۱ (GFI)،

شاخص تعدیل شده نیکویی برازش^۱ (AGFI) و ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب^۲ (RMSEA) استفاده شده است. همچنین برای مقایسه نظر گروه‌های مختلف از نظر مشخصات جمعیت‌شناختی از آزمون آماری تحلیل واریانس یک راهه و T مستقل استفاده شد. لازم به ذکر است برای اطمینان از نرمال بودن داده‌ها، از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

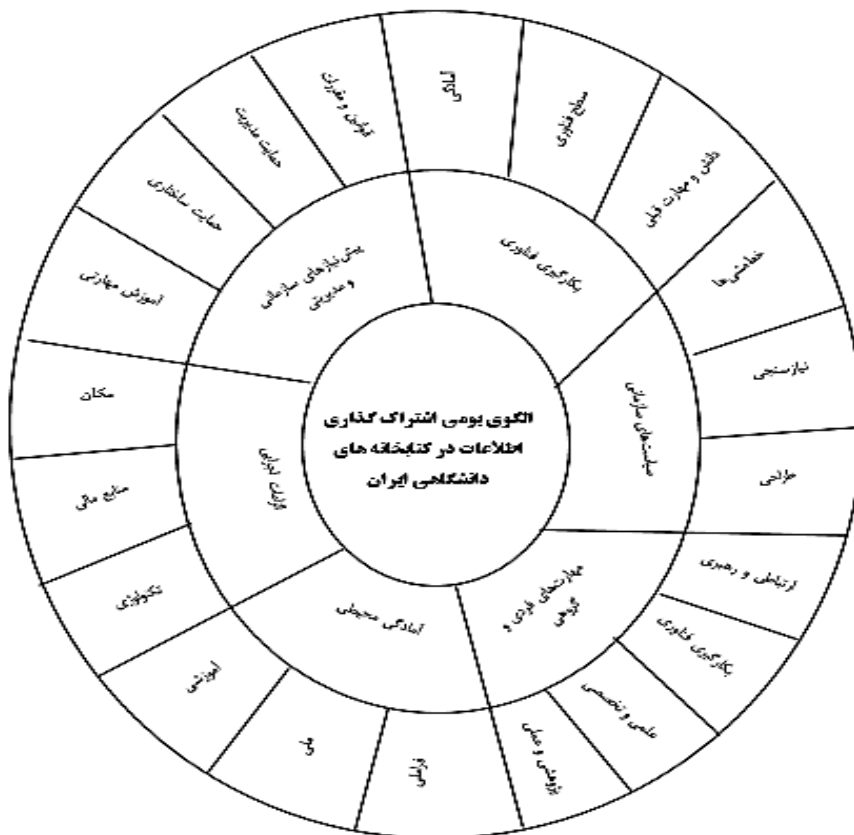
وظیفه اصلی کتابخانه‌ها در دانشگاه اشتراک اطلاعات برای بهبود دسترسی به اطلاعات برای اساتید، دانشجویان، کارکنان، مدیریت است. پژوهشگران معتقدند اشتراک‌گذاری اطلاعات توسط کتابخانه‌های دانشگاه‌ها منجر به کارایی دانش، افزایش توانایی‌های فن‌آوری و درک عملکردهای شناختی انسان می‌شود و توسعه مداومی در اقتصاد ایده‌ها، مدیریت اطلاعات و فناوری، علوم شناختی و الزامات شخصی‌سازی برای تسهیم دانش را فراهم می‌آورد. این تسهیم دانش سرمایه انسانی را به سرمایه دانشی تبدیل می‌کند که تنها و مهمترین عامل رقابت خواهد شد (اودوین^۳، اوسیسانو^۴ و اسلامی^۵، ۲۰۱۶).

در شکل ۱ الگوی بومی طراحی شده اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران مشاهده

می‌شود.

این شکل، الگوی بومی اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران است که توسط خبرگان اعتباریابی شده است و دارای ابعاد مهارت‌های فردی و گروهی، آمادگی محیطی، الزامات اجرایی و پیش‌نیازهای سازمانی و مدیریتی، به کارگیری فناوری و سیاست‌های سازمانی و بیست مؤلفه زیر مجموعه است. این الگو قابلیت بومی‌سازی برای اشتراک‌گذاری اطلاعات در دانشگاه‌های ایران را دارد. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که متغیرهای مشاهده شده به خوبی می‌توانند متغیر پنهان را تبیین کنند. از آنجا که بار عاملی تمام متغیرهای مشاهده شده (مؤلفه‌ها و شاخص‌ها) بزرگتر از ۰.۳ هستند، بنابراین رابطه مطلوبی بین شاخص‌ها (متغیر مشاهده شده) با مؤلفه خود (متغیر پنهان) و بین مؤلفه‌ها (متغیر مشاهده شده) با هر ۶ بعد (متغیر پنهان) برقرار است.

1. Adjusted Goodness of Fit Index
 2. Root Mean Square Error of Approximation
 3. Awodoyin
 4. Osisanwo
 5. Islamiyah

شکل ۱. الگوی بومی اشتراک گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران

در جدول ۱، شاخص‌های توصیفی عوامل پژوهش که از طریق کدگذاری به دست آمده‌اند به تفکیک میانگین، کجی و کشیدگی ذکر می‌شود.

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی عوامل پژوهش

عوامل	میانگین	کجی	کشیدگی
آمادگی	۵/۴۹	-۱/۲۷۴	۱/۸۰۹
سطح فناوری	۵/۴۵	-۱/۰۲۰	۲/۰۳۹
دانش و مهارت‌های قبلی	۵/۳۵	-/۵۱۲	۱/۱۸۰
خط مشی‌ها	۵/۳۴	-۱/۲۸۷	۱/۳۷۰
نیازسنجی	۵/۳۲	-۱/۴۷۴	۱/۵۷۵
طراحی	۵/۱۸	-۱/۹۰۴	۱/۱۷۹
مهارت‌های ارتباطی و رهبری	۵/۱۲	-/۴۲۷	۲/۸۲۰
به کارگیری فناوری	۵/۹۳	-۱/۱۴۲	۲/۴۳۵
ویژگی‌های علمی و تخصصی	۴/۷۸	-۱/۶۵۱	۲/۵۱
ویژگی‌های پژوهشی و عملی	۵/۴۹	-۱/۲۴۴	۲/۱۸۳
آموزشی	۵/۳۵	-۱/۱۷۴	۱/۳۹۰

عوامل	میانگین	کجی	کشیدگی
ملی	۵/۳۴	-۱/۷۱۴	۲/۵۴
فراملی	۵/۳۲	-۱/۱۵۰	۲/۲۹
زمان و مکان	۵/۲۵	-۱/۵۱۲	۱/۰۸۹
منابع مالی	۵/۱۲	-۱/۳۵	۱/۷۷۰
تکنولوژی	۵/۱	-۱/۱۵۰	۲/۰۱۹
آموزش مهارتی	۵/۶۲	-۲/۳۱۴	۳/۷۶۹
حمایت ساختاری	۵/۸۶	-۲/۰۵۰	۳/۰۳۹
حمایت مدیریت	۴/۹۱	-/۵۱۲	-۲/۰۸۹
قوانین و مقررات	۵/۵۲	-۲/۳۰۵	۲/۳۷۰
آمادگی	۴/۸۵	-/۵۱۲	-۲/۰۸۹
سطح فناوری	۴/۹۲	-۱/۳۵	۱/۷۷۰
به کارگیری فناوری	۵/۱۲	-۱/۳۵	۱/۷۷۰
سیاست‌های سازمانی	۵/۲۵	-۱/۵۱۲	۱/۰۸۹
مهارت‌های فردی و گروهی	۵/۳۲	-۱/۴۷۴	۱/۵۷۵
آمادگی‌های محیطی	۵/۶۵	-/۴۷۴	۲/۵۷۵
الزامات اجرایی	۵/۶۹	-/۹۰۴	۱/۱۷۹
پیش‌نیازهای سازمانی و مدیریتی	۴/۰۴	-/۴۵۷	۳/۰۲۰

با توجه به جدول در بین ابعاد الگوی مورد نظر، بعد الزامات اجرایی (۵/۶۹) حداکثر میانگین و بعد پیش‌نیازهای سازمانی و مدیریتی (۴/۰۴) حداقل میانگین را به دست آورده است. در بین مؤلفه‌های الگو بالاترین میانگین مربوط به مؤلفه به کارگیری فناوری (۵/۹۳) و پایین‌ترین میانگین مربوط به مؤلفه ویژگی‌های علمی و تخصصی (۴/۷۸) است. در جدول زیر نتایج مراحل کدگذاری باز، محوری و انتخابی آورده شده است.

جدول ۲. نتایج مراحل کدگذاری باز، محوری و انتخابی

ابعاد	مؤلفه ۱	شاخص‌ها
	آمادگی	برخورداری افراد از آمادگی لازم برای کاربرد آموخته‌ها در محیط کار
		آمادگی اطلاعاتی و ابزاری
		حمایت مدیران و دیگران برای کاربرد اطلاعات
		وجود فرصت لازم برای کاربرد اطلاعات و دانش و ابزار در محیط کار
		تناسب بین اطلاعات ابزارهای موجود
		برخورداری از امکانات به روز
	سطح	داشتن ابزارهای لازم و متناسب با هرگونه اطلاعات و دانش
		استقرار مکانیزم‌هایی متناسب با نیازهای افراد و پژوهشگران

استفاده از سیستم‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات	دانش و مهارت قبلی	به کارگیری فناوری
انگیزه انتقال		
ظرفیت برای انتقال		
پیش‌حمایت‌ها		
اعتبار محتوای مهیا شده	خط مشی	نیازسنجی
تعهد مدیران ارشد به آموزش و یادگیری		
توسعه فرهنگ یادگیری و توسعه		
تطابق استراتژی‌ها با اهداف سازمانی		
تعریف و تدوین چشم‌انداز و اهداف سازمان	نیازسنجی	طراحی
نظام‌مند و علمی بودن فرایند نیازسنجی		
جامع بودن نیازسنجی		
کاربردی بودن نیازسنجی		
همکاری کلیه کارکنان در فرایند نیازسنجی	طراحی	مهارت‌های ارتباطی و رهبری
تناسب روش نیازسنجی با نوع کار و مقتضیات محل کار		
تناسب بین اهداف و استراتژی‌های سازمان با تعیین نیازهای سازمان		
تناسب نیازهای سازمان با شایستگی‌های شغلی		
شناسایی اختلاف بین نیازهای موجود و مطلوب	به کارگیری فناوری	ویژگی‌های علمی و تخصصی
تعیین دقیق اهداف کلی و رفتاری		
تعیین ارتباط بین مشاغل و توانایی‌های افراد		
تناسب محتوای با نیازهای شغلی		
توانایی در جلب مشارکت فراگیران	به کارگیری فناوری	ویژگی‌های پژوهشی و عملی
توانایی در اداره محیط		
نحوه برخورد و تعامل با دیگران		
توانایی در پاسخ به پرسش‌ها		
تسلط به روش‌های مختلف بهره‌گیری از اطلاعات	به کارگیری فناوری	ویژگی‌های علمی و تخصصی
استفاده از تکنولوژی و تجهیزات		
به کارگیری روش‌ها، شیوه‌ها و فنون مختلف برای انتقال مطالب		
تسلط به ابزار و تکنولوژی		
داشتن رشته تحصیلی مرتبط با موضوع	به کارگیری فناوری	ویژگی‌های علمی و تخصصی
داشتن تسلط به دانش علمی و ابزار و اطلاعات		
سابقه قبلی در زمینه مورد نظر		
انجام پروژه‌های عملی		
نگارش مقاله علمی	به کارگیری فناوری	ویژگی‌های پژوهشی و عملی
نگارش کتاب		

ارائه مشاوره به شرکت‌ها و موسسات		
برخورداری از استانداردهای جهانی و ملی		
یادگیرنده بودن	آموزشی	آمادگی محیطی
جذابیت محیط در ایجاد علاقه		
حمایت ملی از برنامه منسجم آموزشی برای کارکنان		
تمایل فضای عمومی کشور به ارتقاء سطح تبادل اطلاعات	ملی	
تخصیص فضاهای متناسب و کافی به موضوع اشتراک‌گذاری اطلاعات		
در اختیار بودن منابع و مدارک علمی بین‌المللی		
وجود فضای همکاری بین‌المللی با هدف یادگیری	فراملی	
امکان بازدید از پروژه‌های علمی بین‌المللی		
وجود فضای مناسب بر اساس استانداردهای ملی و بین‌المللی		
کیفیت مکان به لحاظ رنگ، نور، صدا، سرمایش و ...	مکان	
برخورداری از فضاهای قابل تغییر جهت استفاده از روش‌های مختلف		
فضا و محیط آرام، بی سر و صدا و مطلوب		
نیاز		
پرداخت به موقع هزینه‌ها	منابع مالی	
پیش‌بینی و تخصیص اعتبارات مورد نیاز		
تدوین دستورالعمل‌های مالی برای نظام‌مند کردن فرایندها		
تجمع اعتبارات		
اختصاص بخشی از حقوق و مزایای کارکنان به خودآموزی		
برقراری ارتباط بین سیستم، کارکنان و دوره‌های تخصصی و آموزشی		
مشوق‌های مادی به تلاش‌های کارکنان در جهت یادگیری و یاددهی		
برخورداری فضا از وسایل کمک آموزشی		
وجود نرم‌افزار سیستم جامع	تکنولوژی	پیش‌نیازهای سازمانی و مدیریتی
برخورداری از سیستم الکترونیک		
برخورداری از سیستم‌های ارتباطی		
وجود بستر اینترنت و اینترنت در محل		
توجه به مفهوم قابلیت انسانی به جای سرمایه انسانی		
کسب مهارت در راستای تکنولوژی به همراه دانش‌های خاص مربوط به شغل	آموزش مهارتی	
توانایی‌های دانشی، مهارتی و قدرت درک افراد در محدوده وظایف شغلی		
توجه همزمان به مهارت‌های خاص مورد نیاز صنعت و مهارت‌های عمومی بازار کار		
تلفیق علم، فن و هنر در آموزش‌های مهارتی		
هماهنگی بین نهادهای مختلف ارائه‌کننده خدمات در کشور		
اتصال آموزش به سیستم ارتقاء کارکنان *		
هدمند و مأموریت‌گرا نبودن سازمان‌های ارائه‌کننده خدمات		
آشنایی مدیران با مراکز ارائه‌دهنده آموزش‌های مهارتی		
برخورداری از ساختار سازمانی منعطف		

حمایت ساختاری	وجود جایگاه و ساختاری مستقل در سازمان
	برخورداری سازمان از یک نظام جامع و کل نگر
	ارتباط و تناسب بین ارتقاء شغلی و دوره‌های آموزشی در مراتب سازمانی
	وجود قوانین و مقررات دارای ضمانت اجرایی برای کلیه کارکنان
	حمایت مدیریت ارشد از کارکنان
حمایت مدیریت	دادن اختیار و استقلال در انجام امور و کمک به یادگیری افراد
	وجود یک سیاستگذار کلان نیروی انسانی در کشور
	وجود ثبات مدیریت در کشور
	ایجاد شرایط برای کسب تجربه و یادگیری از طریق روش‌های انجام کار جدید
	اعتقاد مدیریت به اهمیت آموزش کارکنان
	تشویق کارکنان به آموزش از طریق شرکت مستمر در دوره‌های آموزشی
	بازخوردگیری مدیریت از آموخته‌های افراد در عمل
	الزام کارکنان آموزش دیده به تسهیم و اشتراک اطلاعات
	الگوسازی آموزشی برای کارکنان
	امتیازآور بودن دوره‌ها برای کارکنان
قوانین و مقررات	قوانین مرتبط با نحوه اجرای آموزش‌ها (حضوری/غیرحضوری، تئوری/عملی/کارورزی)
	قوانین مرتبط با ویژگی‌های کارکنان

پس از کدگذاری مفاهیم، نسخه‌های مصاحبه مورد بررسی قرار گرفت که در نهایت ۱۰۴ گویه شناسایی شد. جدول ۲ ارتباط ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها به طور مستقل و وابسته با یکدیگر را نشان می‌دهد. هر بعد دارای چندین مؤلفه و شاخص است که در ارتباط با یکدیگر هستند. ابعاد و مؤلفه‌های الگوی مناسب اشتراک‌گذاری اطلاعات در جدول زیر ذکر شده است.

جدول ۳. ابعاد و مؤلفه‌های الگوی مناسب اشتراک‌گذاری بومی اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی کشور

مؤلفه‌ها	ابعاد
آمادگی	به کارگیری فناوری
سطح فناوری	
دانش و مهارت‌های قبلی	
خط مشی‌ها	سیاست‌های سازمانی
نیازسنجی	
طراحی	
مهارت‌های ارتباطی و رهبری	مهارت‌های فردی و گروهی
به کارگیری فناوری	
ویژگی‌های علمی و تخصصی	

ویژگی‌های پژوهشی و عملی	
آموزشی	آمادگی محیطی
ملی	
فراملی	
مکان	الزامات اجرایی
منابع مالی	
تکنولوژی	
آموزش مهارتی	پیش‌نیازهای سازمانی و مدیریتی
حمایت ساختاری	
حمایت مدیریت	
قوانین و مقررات	

جدول ۳ یافته‌های پژوهش مبنی بر این که ابعاد و الگوهای اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران کدام است را نشان می‌دهد. این یافته‌ها مشتمل بر ۶ بعد و ۲۰ مؤلفه است که هر یک از آن‌ها پس از تأیید گروه متخصصان و تحلیل نتایج، به عنوان ابعاد اصلی و مؤلفه‌های فرعی مورد تأیید قرار گرفته‌اند.

در نهایت در پاسخ به پرسش‌های پژوهش که:

ابعاد سازنده الگوی مدل بومی برای به اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های ایران

کدامند؟

مؤلفه‌های الگوی مدل بومی برای به اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های ایران کدامند؟

شاخص‌های الگوی مدل بومی برای به اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های ایران

کدامند؟

باید گفت این الگو دارای ۶ بعد به کارگیری فناوری، سیاست‌های سازمانی، مهارت‌های فردی و گروهی، آمادگی محیطی، الزامات اجرایی و پیش‌نیازهای سازمانی و مدیریتی و ۲۰ مؤلفه آمادگی، سطح فناوری، دانش و مهارت‌های قبلی، خط مشی‌ها، نیازسنجی، طراحی، مهارت‌های ارتباطی و رهبری، به کارگیری فناوری، ویژگی‌های علمی و تخصصی، ویژگی‌های پژوهشی و عملی، آموزشی، ملی، فراملی، مکان، منابع مالی، تکنولوژی، آموزش مهارتی، حمایت ساختاری، حمایت مدیریت و قوانین و مقررات است. همچنین، دارای صد و چهار شاخص است (جدول ۲).

بحث و نتیجه‌گیری

اشتراک‌گذاری اطلاعات توسط کتابخانه‌های دانشگاه‌ها منجر به کارایی دانش، افزایش توانایی‌های فناوری و درک عملکردهای شناختی انسان می‌شود و توسعه مداومی در اقتصاد ایده‌ها، مدیریت اطلاعات و فناوری، علوم شناختی و الزامات شخصی‌سازی برای تسهیم دانش را فراهم می‌آورد؛ اما بدون داشتن یک روش و الگوی مشخص و شناخت ابعاد و مؤلفه‌های آن تلاش برای اشتراک‌گذاری با پراکندگی و اتلاف انرژی و سرمایه همراه خواهد بود.

هر یک از ۶ بعد به کارگیری فناوری، سیاست‌های سازمانی، مهارت‌های فردی و گروهی، آمادگی محیطی، الزامات اجرایی و پیش‌نیازهای سازمانی و مدیریتی و مؤلفه‌های مربوط به هر کدام که در پژوهش حاضر بررسی شد، می‌تواند برای طراحی یک الگوی بومی مناسب برای کتابخانه‌های دانشگاهی کارا باشد و راه را برای اشتراک‌گذاری مؤثر اطلاعات و دانش هموار نماید. فراهم‌آوری تکنولوژی‌های روز و استفاده از فناوری‌های نوین، تدوین خط مشی‌های سازمان با توجه به اهداف آن، توجه به نیروی انسانی به عنوان سرمایه با ارزش سازمان و توسعه مهارت‌های فردی و گروهی آن‌ها، ایجاد محیطی با قابلیت اشتراک‌گذاری و مشوق این کار، فراهم‌آوری قوانین و الزامات اجرای اشتراک اطلاعات، ابعادی بودند که همراه با مؤلفه‌های زیربخش خود هر یک به نوبه خود اهمیت بسزایی در ایجاد یک الگوی واحد و مؤثر برای اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی، به عنوان مهمترین مرکز ارائه و اشتراک اطلاعات و دانش، داشتند.

این پژوهش با هدف بررسی ابعاد و مؤلفه‌های الگوی به اشتراک‌گذاری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران انجام شد. الگوی مذکور که توسط خبرگان اعتباریابی شده است، مشتمل بر ۶ بعد به کارگیری فناوری، سیاست‌های سازمانی، مهارت‌های فردی و گروهی، آمادگی محیطی، الزامات اجرایی و پیش‌نیازهای سازمانی و مدیریتی و ۲۰ مؤلفه آمادگی، سطح فناوری، دانش و مهارت‌های قبلی، خط مشی‌ها، نیازسنجی، طراحی، مهارت‌های ارتباطی و رهبری، به کارگیری فناوری، ویژگی‌های علمی و تخصصی، ویژگی‌های پژوهشی و عملی، آموزشی، ملی، فراملی، مکان، منابع مالی، تکنولوژی، آموزش مهارتی، حمایت ساختاری، حمایت مدیریت و قوانین و مقررات است که به شرح حاضر تبیین می‌شود. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که متغیرهای مشاهده شده به خوبی می‌توانند متغیر پنهان را تبیین کنند. از آنجا که بار عاملی تمام متغیرهای مشاهده شده (مؤلفه‌ها و شاخص‌ها) بزرگتر از ۰.۳ هستند. بنابراین، رابطه مطلوبی بین شاخص‌ها (متغیر مشاهده شده) با مؤلفه خود (متغیر پنهان) و بین مؤلفه‌ها (متغیر مشاهده شده) با هر ۶ بعد (متغیر پنهان) برقرار است.

بعد اول؛ به کارگیری فناوری با سه مؤلفه، یک عامل زیربنایی برای الگو را تشکیل می‌دهند. در تبیین این نتایج می‌توان عنوان کرد که فراگیرنده جزء عوامل اساسی در هر فرایند آموزشی محسوب می‌شود. در نتیجه در هنگام ارائه آموزش باید به تمامی موارد و عواملی که به فراگیرنده مربوط می‌شود، توجه نمود. میزان علاقه و توانایی یادگیرنده، انگیزه انتقال، ظرفیت فردی برای انتقال، بستریهای لازم برای انتقال، پیش‌حمایت‌ها، حمایت و مجوز سرپرست و اعتبار محتوای مهیا شده، جزء عواملی به شمار می‌روند که در ارتباط با سطح دانش و مهارت یادگیرنده قرار دارند. در نهایت، مبحث عملکرد و توانایی نیز جزء مواردی است که باید در خصوص یادگیرنده، مورد توجه قرار گیرد.

بعد دوم؛ سیاست‌های سازمانی که شامل ۳ مؤلفه است، اشاره دارد به تمامی اطلاعات و مطالبی که در طول دوره به فراگیرنده ارائه می‌شود و به عنوان بخشی از منابع یادگیری مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این بعد خط‌مشی‌های آموزشی، نیازسنجی و طراحی آموزشی مورد توجه است. سیاست‌های سازمانی رکن اساسی برای تعیین خط‌مشی در خصوص اشتراک‌گذاری اطلاعات است. در بحث نیازسنجی هم باید نظام‌مند بودن، جامع و کاربردی بودن مورد توجه قرار گیرد تا گیرندگان اطلاعات از آخرین یافته‌های علمی به‌روز برخوردار باشند. طراحی دقیق، اجرای به موقع و ارزشیابی آخرین اقداماتی است که در هنگام تولید محتوا باید به آن توجه نمود.

بعد سوم؛ مهارت‌های فردی و گروهی با چهار مؤلفه، اشاره دارد به تمامی موارد و عواملی که در ارتباط با مدرس دوره آموزشی است و بر رفتار و اعمال او در هنگام ارائه آموزش مورد نظر تأثیرگذار هستند. هر مدرس که قصد ارائه آموزشی به فراگیران را دارد باید از یک سری ویژگی‌ها و توانایی‌های زیربنایی برخوردار باشد تا بتواند از حداکثر توان و تلاش خود در زمینه ارائه آموزش‌ها بهره‌گیری کند. این عوامل می‌تواند در ارتباط با مهارت‌های رهبری (جلب مشارکت فراگیران) و ارتباطی (متعهد نمودن آن‌ها به یادگیری) او قرار داشته باشد. دومین عامل در این زمینه مبحث روش تدریس؛ یعنی اصولی است که مدرس برای ارائه مطالب مورد استفاده قرار می‌دهد که عواملی از قبیل استفاده مدرس از تکنولوژی و تجهیزات کمک آموزشی به منظور بهره‌گیری حداکثری از تکنولوژی‌های به روز برای ارائه مطالب درسی و محتوای آموزشی و به کارگیری روش‌ها، شیوه‌ها و فنون مختلف برای انتقال مطالب را شامل می‌شود. سومین و چهارمین عاملی که در این زمینه باید مدنظر قرار بگیرد بحث توانمندی‌های علمی پژوهشی و تخصصی مدرس دوره آموزشی است؛ مواردی از قبیل داشتن رشته تحصیلی مرتبط با موضوع، داشتن تسلط به رئوس مطالب آموزش و سابقه تدریس قبلی در زمینه موضوع.

بعد چهارم؛ آمادگی محیطی با سه مؤلفه نیز یک عامل زیربنایی برای الگوی مورد نظر را تشکیل می‌دهد. محیط اشاره دارد به فضایی که دوره آموزشی درون آن اجرا می‌شود که خود می‌تواند مشتمل بر دو بعد داخلی و خارجی باشد که در اینجا متناظر است بر سه مؤلفه آموزشی، ملی و فراملی. در هنگام ارائه آموزش‌های مورد نظر به فراگیران باید به این نکته توجه نمود که محیطی که قرار است آموزش در آن اتفاق بیفتد، جزء مهمترین و اساسی‌ترین عواملی است که بر جریان آموزش اثر می‌گذارد.

عواملی از قبیل برخورداری محیط آموزشی از استانداردهای جهانی و ملی به منظور هماهنگی با این استانداردها و برخورداری از امکانات لازم در حین ارائه آموزش‌های مورد نظر، جذابیت محیط آموزشی و از طرفی در زمینه ملی نیز عواملی از قبیل حمایت ملی از برنامه منسجم آموزشی برای کارکنان است. به منظور ایجاد علاقه به فرایند یادگیری و آموزش و تمایل فضای عمومی کشور به ارتقاء سطح آموزشی کارکنان، جزء مهمترین عواملی محسوب می‌شود که می‌تواند بر میزان یادگیری اثرگذار باشند. همچنین موضوعاتی از قبیل در اختیار بودن منابع و مدارک علمی بین‌المللی، وجود فضای همکاری بین‌المللی با هدف یادگیری و امکان بازدید از پروژه‌های علمی بین‌المللی نیز می‌تواند جزء مواردی باشد که باعث ایجاد انگیزه عمومی می‌شود.

بعد پنجم؛ الزامات اجرایی با سه مؤلفه مکان، منابع مالی، تکنولوژی، اشاره به تمامی عوامل و مواردی دارد که برای اجرای یک دوره آموزشی مورد نیاز بوده و در هنگام تدوین هر دوره‌ای باید مدنظر قرار گیرد. برگزاری در یک زمان مشخص و در یک مکان مشخص و توجه به وجود فضای آموزشی مناسب بر اساس استانداردهای ملی و بین‌المللی، کیفیت مکان آموزش به لحاظ رنگ، نور، صدا، سرمایش وجود فضاهای آموزشی خارج از محل کار، برخورداری از فضاهای آموزشی قابل تغییر جهت استفاده از روش‌های مختلف تدریس و فضا و محیط آرام، بی‌سر و صدا و مطلوب برای یادگیری جزء مهمترین و اساسی‌ترین اقدامات به شمار می‌روند که می‌تواند بر کیفیت یادگیری فراگیران نیز اثرگذار باشد. منابع مالی و هزینه‌های برگزاری هر دوره آموزشی که با خود به همراه دارد نیز، جزء مواردی است که می‌تواند بر این مورد اثرگذار باشد. تکنولوژی لازم برای برگزاری دوره آموزشی که باید در اختیار مربی و برگزارکننده دوره آموزشی قرار گیرد، شامل برخورداری از سیستم یادگیری الکترونیک، سیستم‌های ارتباطی آموزشی برای برقراری ارتباط با مدرس و سایر فراگیران و وجود بستر اینترنت در محل اجرای آموزش نیز، جزء مهمترین عواملی است که بر برگزاری دوره آموزشی تأثیرگذار است.

بعد ششم؛ پیش‌نیازهای سازمانی و مدیریتی با چهار مؤلفه آموزش مهارتی، حمایت ساختاری، حمایت مدیریت، قوانین و مقررات یک عامل زیربنایی برای الگو را تشکیل می‌دهند. در این زمینه می‌توان عنوان نمود که انجام هرگونه فعالیتی در سازمان علی‌الخصوص فعالیت‌هایی که به افزایش سطح توان و دانش کارکنان

مربوط می‌شود، نیازمند حمایت برخی از نهادها و مدیریت با ساختاری منعطف می‌باشد. وجود جایگاه و ساختاری مستقل برای توسعه کارکنان در سازمان به منظور هدایت بیشتر و بهتر فعالیت‌ها در زمینه‌های خاص و جلوگیری از تداخل بین وظایف و فعالیت‌ها، ارتباط و تناسب بین ارتقاء شغلی در سلسله مراتب سازمانی، برخورداری سازمان از یک نظام جامع و کل‌نگر مورد نیاز است. وجود قوانین و مقررات دارای ضمانت اجرایی برای آموزش مستمر کلیه کارکنان جزء مهمترین موارد در این زمینه است. در ارتباط با این یافته پژوهش، برخی پژوهشگران به نتایجی همسو دست یافتند که به برخی از آن‌ها اشاره می‌گردد.

نتایج حاصل از این پژوهش با نتایج پژوهش صفری و زمانی مقدم (۱۴۰۰) در بحث ابعاد الگوی اشتراک‌گذاری در بعد پیش‌نیازهای سازمانی و مدیریت و مؤلفه حمایت مدیریت و نیز ویژگی‌های فردی همسویی دارد اما از لحاظ گستردگی الگوی به دست آمده در پژوهش حاضر همسویی ندارد و پژوهش حاضر بسیار جامع‌تر است. همچنین، یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش آرمون و دیگران (۱۳۹۷) دارای مشترکاتی است. در پژوهش حاضر، به ۶ بعد اشاره شده است و سایر مؤلفه‌ها در زیر آن خلاصه شده‌اند؛ مثلاً بعد تکنولوژیکی در الزامات اجرایی مورد توجه قرار گرفته است. اما در پژوهش ذکرشده تنها دو بعد فردی و سازمانی مورد توجه بوده است. از این رو، دارای عدم همسویی است اما در مورد مؤلفه‌های کلی شناسایی شده، می‌توان گفت که در ابعاد مهارت‌های فردی و گروهی، مدیریتی و تکنولوژیکی با پژوهش حاضر همسویی دارد. همچنین نتایج حاصل از پژوهش حاضر با نتیجه تحقیق کلانتری اسکویی (۱۳۹۷)، در بعد الزامات اجرایی اشتراک‌گذاری اطلاعات در مؤلفه‌های مکان و عوامل تکنولوژیکی، همسویی داشته اما در سایر ابعاد و مولفه‌ها، به علت محدودیت نسبت به پژوهش حاضر عدم همسویی مشاهده شد. موبوفو و چاولا (۲۰۲۱) در پژوهش خود میزان متوسط اشتراک‌گذاری اطلاعات توسط کتابخانه‌ها را به دلیل عدم زیرساخت مناسب است. در پژوهش انجام شده هم تأکید فراوان بر وجود زیرساخت‌های مناسب دانشگاهی است.

در پژوهش آکوسایل^۱ (۲۰۲۰) هیچ یک از عوامل تکنولوژیکی بر اشتراک دانش تأثیرگذار نبود. این نتیجه با نتیجه به کارگیری فناوری همسو نبود. جنسیت تأثیر قابل توجهی بر تسهیم دانش دارد در حالی که کادر علمی و اعضای هیئت علمی چنین تأثیری ندارند. رضایت شخصی، باور شخصی، راهنمایی، آگاه بودن و در دسترس بودن صندوق/حمایت مالی عوامل دیگری بودند که برای تأثیرگذاری بر رفتار اشتراک دانش شناسایی شدند و با ابعاد مهارت‌های فردی و سازمانی همسویی داشتند.

نتایج پژوهش پورسراجیان و دیگران (۱۳۹۲) در زمینه ابعاد منابع انسانی، ساختار تکنولوژیکی و راهبردهای مدیریت با نتایج تحقیق حاضر همسو است.

آکوسیایل و او تیاکن (۲۰۲۰) در پژوهش‌های انجام گرفته خود به بررسی عوامل تأثیرگذار بر اشتراک‌گذاری اطلاعات پرداختند که از طریق رسانه‌ها و منابع دیجیتالی برای آگاهی مردم از اطلاعات موجود در زمینه‌های بهداشتی و پزشکی مورد نیاز انجام گرفته بود. این خود شاهدهی بر تأیید این پژوهش است که تأکیدی همه جانبه بر اهمیت بسزای اشتراک‌گذاری اطلاعات با الگوهای مناسب دارد. این که دسترسی به موقع اطلاعات می‌تواند در برخورد با پدیده‌های آندمیک و سراسرگیر نقش پیشگیری داشته باشد.

آکوسیایل و او تیاکن (۲۰۲۰) به بررسی عوامل اثرگذار بر اشتراک‌گذاری اطلاعات پرداختند. یافته‌های پژوهش آن‌ها نشان داد که در بین عوامل سازمانی، تنها خط مشی (سیاست) دانشگاهی به طور معنی‌داری بر اشتراک دانش تأثیر می‌گذارد، حال آن که در میان عوامل فردی تنها اعتماد به طور معنی‌داری بر اشتراک دانش تأثیر داشت.

پیشنهادها

در پایان پیشنهاد می‌شود:

۱. جهت رفع موانع اشتراک اطلاعات کتابخانه‌های دانشگاهی، ستادی مرکزی در وزارتخانه‌های علوم و بهداشت ایجاد شوند.
۲. ابعاد و مؤلفه‌های بررسی شده و اطلاعات به دست آمده جهت به کارگیری مدیران سازمان و ایجاد ضمانت اجرایی لازم برای آن، نظام‌مند شود.
۳. اجرای پژوهش در سطح وسیع‌تر جهت افزایش قابلیت تعمیم‌پذیری انجام شود.

سیاسگزاری

از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان به خاطر حمایت معنوی در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود. از داوران محترم به خاطر بازبینی متن مقاله و ارائه نظرهای ساختاری تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

- آرمون، عسگر؛ ستاری، صدرالدین؛ نامور، یوسف (۱۹۹۷). شناسایی و تبیین عوامل مؤثر بر اشتراک دانش میان اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل. *مجله سلامت و بهداشت*، ۹(۳)، ۹۹۹-۹۴۲.
- پورسراجیان، داریوش؛ اولیاء، محمدصالح؛ سلطانی علی آبادی، مژگان (۱۳۹۲). تعیین و اولویت‌بندی موانع به اشتراک‌گذاری دانش در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی مطالعه موردی مؤسسه آموزش عالی امام جواد(ع). *رشد فناوری*، ۹(۳۴)، ۳۴-۴۳.

- شکوری، الهام؛ عطایی، محمد (۱۳۹۸). تأثیر اشتراک‌گذاری الکترونیکی اطلاعات بر رفتار نوآوران کارکنان. *فصلنامه مطالعه بین‌رشته‌ای دانش راهبردی*، ۹(۳۴)، ۲۴۳-۲۶۷.
- شیرانی، فرهاد؛ هدایی، هانیه (۱۳۹۶). فراتحلیل عوامل مؤثر بر به اشتراک‌گذاری دانش صریح در بافت دانشگاهی. *مدیریت اطلاعات*، ۳(۲)، ۹۹-۱۲۰.
- صفری، رویا؛ سورانی یانچشمه، رضا؛ علیزاده، سعید؛ زمانی مقدم، افسانه (۱۴۰۰). طراحی الگوی ارتقای انگیزه اشتراک‌گذاری دانش در میان اعضای هیئت علمی. *فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی*، ۱۲(۳)، ۱۵-۳۸.
- کلانتری اسکویی، علی؛ صابر خوشه مهر، مهدی (۱۳۹۷). شناسایی و اولویت بندی چالش‌های اشتراک‌گذاری داده و اطلاعات مکانی. *فصلنامه اطلاعات جغرافیایی (سپهر)*، ۲۷(۱۰۶)، ۵۵-۳۷.
- مدهوشی، مهرداد؛ جباری، نگین (۱۳۹۲). نظریه برخاسته از داده‌کاوی کیفی در به اشتراک‌گذاری دانش و طراحی مقیاس بومی آن: مطالعه موردی. *دوماهنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۴(۱۶)، ۱۰۴-۸۳.

References

- Akosile, A., & Olatokun, W. (2020). Factors influencing knowledge sharing among academics in Bowen University, Nigeria. *Journal of Librarianship and Information Science*, 12, 87-94.
- Akparobore, D. (2015). Knowledge Sharing Among Librarians in University Libraries in Nigeria. *Information and Knowledge Management*, 5(2), 2224-898.
- András, T. (2019). Information- sharing challenges and issues in multinational pperations, part, Military Art and Science 23 REVISTA ACADEMIEI FORȚELOR TERESTRE NR. *Military Art and Science*, 101, 40-58
- Armon, A., Sattari, S., & Namur, Y. (1997). Identifying and explaining the effective factors on knowledge sharing among faculty members of Ardabil University of Medical Sciences. *Journal of Health and Hygiene*, 9(3) 999-942. (in Persian)
- Awodoyin, A., Osisanwo, T., Adetoro, N., & Islamiyah, A. (2016). *Knowledge Sharing Behaviour Pattern Analysis of Academic Librarians in Nigeria*. Department of Library and Information Science, Tai Solarin University of Education, Ijagun, Nigeria. available of <https://www.academia.edu>
- Farooq, R. (2018). A conceptual model of knowledge sharing. *International Journal of Innovation Science*, 10(2). DOI:10.1108/IJIS-09-2017-0087
- Ifeoma, A. (2019). Issues and Prospects of Knowledge Sharing in Academic Libraries. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 2521, 2-20.
- Kacperska, E., & Łukasiewicz, K. (2020). The Importance of Trust in Knowledge Sharing and the Efficiency of Doing. *Business on the Example of Tourism Information*, 11, 311. doi:10.3390/info11060311
- Kalantari Oskuyi, A., & Saber Khoshe Mehr, M. (2017). Identifying and prioritizing the challenges of sharing data and location information. *Geographical Information Quarterly (Sephr)*, 27(106), 55-37. (in Persian)
- Madhoshi, M., & Jabari, N. (2012). The theory derived from qualitative data mining in knowledge sharing and its indigenous scale design: a case study. *Bimonthly Scientific-Research Journal of a New Approach in Educational Management*, 4(16), 104-83. (in Persian)

- Mubofu, C., & Chaula, S. (2021). Information Resource Sharing in Academic Libraries: Tanzanian Context. *Library Philosophy and Practice of Innovation Science*, 10(2), 238-260.
- Mubofu, C., & Chaula, S. (2021). Information Resource Sharing in Academic Libraries: Tanzanian Context. *Library Philosophy and Practice*.
- Pagano, M. (2014). Information Sharing in Credit Markets. *The finance, journal of the American finance association*, 44(12), 146-154.
- Poursarajian, D., Oliya, M. S., & Soltani Aliabadi, M. (2013). Determining and prioritizing barriers to knowledge sharing in universities and higher education centers, a case study of Imam Javad Institute of Higher Education (AS). *Technological Growth*, 9(34), 34-43. (in Persian)
- Safari, R., Sorani Yanchashme, R., Alizadeh, S., & Zamani Moghadam, A. (1400). Designing a model to promote the motivation of knowledge sharing among faculty members. *Educational Management Research Quarterly*, 12(3), 15-38. (in Persian)
- Shakuri, E., & Atai, M. (2018). The effect of electronic sharing of information on the innovative behavior of employees. *Strategic Knowledge Quarterly*, 9(34), 243-267. (in Persian)
- Shirani, F., & Hedayi, H. (2016). Meta-analysis of effective factors on explicit knowledge sharing in the academic context. *Information Management*, 3(2), 99-120. (in Persian)